

Keuze uit de aanwinsten

Nederlandse geschiedenis en Franse fotografie

1 Geschenk aan minister-president H. Colijn bij zijn 70ste verjaardag, 1939
Tegeltableau, tingeglazuurd aardewerk in houten lijst, 63 x 78 cm.

Op 22 juni 1939 werd Hendrikus Colijn 70 jaar oud. Hij leidde toen zijn vierde kabinet, dat in juli 1937 was aangetreden. Maar dat kabinet liep op zijn laatste benen en was zelfs in een regelrechte crisis terechtgekomen nadat op 19 mei de minister van Financiën was afgetreden. Op 30 juni, acht dagen na zijn verjaardag, bood Colijn het ontslag van zijn hele kabinet aan. Een paar weken later vormde hij zijn vijfde kabinet, maar dat zou het slechts twee dagen volhouden, nog steeds een nationaal record. De rol van de net 70-jarige in de Nederlandse politiek was in de zomer van 1939 uitgespeeld.

Zo was het geschenk dat zijn collega-ministers Colijn voor zijn verjaardag aanboden natuurlijk niet bedoeld, maar zo kan het wel geïnterpreteerd worden: als symbool van het einde van een tijdperk. Colijn had de landelijke politiek vanaf 1910 in belangrijke mate bepaald en was vooral in de jaren '30 de alles en iedereen overheersende politicus. Die machtspositie is in het tableau terug te zien. Boven 's lands machtscentrum – het Binnenhof – troont Colijn zelf, terwijl rondom de ingangen zijn te zien van de talrijke ministeries waaraan hij leiding gaf. Steeds is vermeld wanneer hij minister was, soms een paar maanden, soms een paar jaar en geregeld ook meer dan eens: Buitenlandse Zaken, Economische Zaken, Financiën, Defensie – zijn eerste ministerie, toen Oorlog genaamd, in 1911 –, Marine, Koloniën, Waterstaat en Algemene Zaken – dat laatste ministerie 'tot

heden'. Onderaan staan alle schenkers, zijn collega's. De op 19 mei afgetreden minister De Wilde staat ook genoemd, en dus ontbreekt de vermelding dat Colijn sinds die dag voor de derde maal in zijn carrière minister van Financiën was. Bijna, maar net niet helemaal, is Colijns hele ministeriële loopbaan dus op dit Delftsblauwe tegeltableau terug te vinden.

Men kan met recht betwisten of het toenmalige kabinet een groot gevoel voor esthetiek had. Hun geschenk is zeker geen toonbeeld van moderne vormgeving in de geest van de Stijl of de Nieuwe Zakelijkheid, stromingen die toen hoogtij vierden. Anderzijds was Colijn een conservatief en het wat oubollige, 'typisch Hollandse' karakter van dit geschenk weerspiegelt, zou men kunnen zeggen, hierom de sfeer van zijn regering.

Hoe dan ook, het Rijksmuseum is buitengewoon ingenomen met de geste van de kleinzoon van Colijn om dit tegeltableau als bijzonder historisch voorwerp over te dragen. Het is een waardevolle toevoeging aan de al aanwezige voorwerpen van andere vooraanstaande 20ste-eeuwse politici.

HERKOMST:

H. Colijn; door vererving H. Colijn, Canada; schenking 2002 (inv.nr. NG-2003-7).

2 J. H. GRÉGOIRE

(Maastricht 1887-1960 Amsterdam)

Bevrijdingsfeest op de Dam in Amsterdam

op 9 mei 1945

Gesigneerd l.o.: *Jan Grégoire*.

Olieverf op board, 53 x 68 cm. zonder lijst.

Het is het officiële bevrijdingsfeest in Amsterdam, op 9 mei 1945. Op een voor het Paleis op de Dam neergezette houten tribune staan de hoogwaardigheidsbekleders: de net uit zijn Londense ballingschap teruggekomen minister-president P.S. Gerbrandy met de ministers Beel en Tromp, de Canadese Town Major, de bevelhebber van de Seaforth Highlanders of Canada (in Schotse rok), prominente verzetslieden en een vertegenwoordiger van Perhimpunan Indonesia – de organisatie van Indonesische studenten van wie velen aan het verzet in Nederland hadden deelgenomen en die nu in een optocht aan het feest deelnemen. Het volk juicht en zwaait met de rood-wit-blauwe vlag, Amsterdamse kinderkoren treden op, het

Wilhelmus wordt gezongen, de vlaggen van Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, Canada en de Sovjet Unie – de geallieerde staten die gezamenlijk de strijd met het Duitsland van Adolf Hitler waren aangegaan – zijn met die van Nederland gehesen, een met bloemen bezaaide colonne militaire voertuigen, getooid met de groen-gele vlag van een verkenningseenheid van de Seaforth Highlanders die Amsterdam bevrijdden, wurmt zich door de menigte.

De schilder zal er zelf bij zijn geweest, al kan hij natuurlijk ook naar een foto hebben gewerkt. Zijn standpunt is vrij hoog, tussen De Bijenkorf en Hotel Krasnapolsky in. Naast het Paleis zien we het gebouw van Peek & Cloppenburg en van de Groote Club, van waaruit op 7 mei nog een de bevrijding vierende menigte door Duitse mariniers was beschoten, met 19 doden en ruim 100 gewonden als gevolg.

De schilder is Johannes Hubertus Grégoire, begonnen als fotograaf en aanvankelijk een zeer

katholiek schilder. Vanaf 1910 volgde hij in Amsterdam zijn opleiding aan de Rijksacademie. Hij maakte talrijke wandschilderingen en gebrandschilderde ramen voor kerken en openbare gebouwen, later ook landschappen, stillevens en portretten. Eén keer, in 1927, exposeerde hij in het Amsterdamse Stedelijk Museum. Zijn 'Bevrijdingsfeest' is zeker geen meesterwerk, maar vanuit historisch oogpunt wel een interessante herinnering aan een pregnant historisch moment, een

Voorwerpen uit de nalatenschap van Willem Drees (1886-1988)

Met het overlijden van Jan Drees op 1 maart 2002 kwam er een einde aan de bewoning van het huis aan de Beeklaan 502 in Den Haag door een lid van de familie Drees.

Het huis, dat in 1945 was betrokken door Willem Drees en zijn gezin, was voor veel Nederlanders een bekend adres. Drees is zonder twijfel een van de prominentste en ook populairste Nederlandse politici uit de 20ste eeuw. Dat hij al die tijd in dit vrij eenvoudige rijtjeshuis bleef wonen, sprak tot de verbeelding van velen. Nadat hij zich uit de actieve landelijke politiek had teruggetrokken, bleef hij in dit huis nog buitenlandse staatslieden en talloze tv-ploegen ontvangen. Het beeld van de oude politicus die vanuit zijn huiskamer zijn visie geeft op recente politieke ontwikkelingen, zal voor veel Nederlanders herkenbaar zijn.

Enkele bezittingen van Drees, die zich nog steeds op de Beeklaan 502 bevonden, zijn nu door de familie geschonken aan het Rijksmuseum, waar ze aansluiting vinden bij een groot aantal bezittingen van Drees dat hier al langer worden bewaard (inv.nrs. NG-676 t/m 690, NG-694, NG-863, NG-1991-4, NG-1991-11).

Deze hele 'collectie-Drees' geeft een veelzijdig beeld van deze socialistische politicus, die na een loopbaan in de Haagse gemeentepolitiek lid werd van de Tweede Kamer en na de oorlog eerst minister van Sociale Zaken was en vervolgens minister-president (1948-1958). De collectie geeft niet alleen een indruk van de politiek actieve jaren van Drees, maar brengt zijn hele carrière in beeld. De objecten hebben betrekking op zijn gevangenschap tijdens de Tweede Wereldoorlog, zijn inzet voor de invoering van de Noodwet

document van een bijzondere dag, waarop het einde van de Duitse bezetting van Nederland en het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa eindelijk een feit was en gevierd kon worden.

HERKOMST:

Schenking van een particulier 2003
(inv.nr. SK-A-4979/NG-2003-56).

Ouderdomsvoorziening, internationale gebeurtenissen als de Ronde Tafel Conferentie in 1949 en de eerste man op de maan in 1969, maar ook zijn aanwezigheid bij bijeenkomsten van de Esperanto-beweging en zijn inzet voor de Algemene Nederlandse Drankbestrijdersorganisatie. Het grote aantal cadeaus dat aan Drees werd aangeboden bij zijn verjaardagen of uit dankbaarheid voor zijn inspanningen voor de AOW – de zegswijzen 'Trekken van Drees' en 'Dreesmannetje' waren een tijdlang volkomen vanzelfsprekend –, is illustratief voor de populariteit van deze politicus.

Een belangrijk object uit deze recente schenking (inv.nrs. NG-2003-34 t/m 55) is het bureau van Drees, compleet met bureaulamp, een bronzen borstbeeld van de Franse socialistische politicus Jean Jaurès (inspirerend voorbeeld voor Drees) dat altijd op het bureau stond, evenals een mijnlamp die Drees ontving bij een bezoek aan de Staatsmijnen in Zuid-Limburg op 2 maart 1955. Een glazen bakje voor zijn kroontjespen en zijn naamstempel, die ook altijd op dit bureau lagen, waren al sinds 1967 in het Rijksmuseum.

- 3 Bureau van Willem Drees, met bureaulamp Nederland, circa 1910;
lamp: midden 20ste eeuw.
Eikenhout, met groenviltten blad,
114 x 84 x 134 cm;
bureaulamp: grijsgeschilderd metaal,
16 x 19 cm.

HERKOMST:

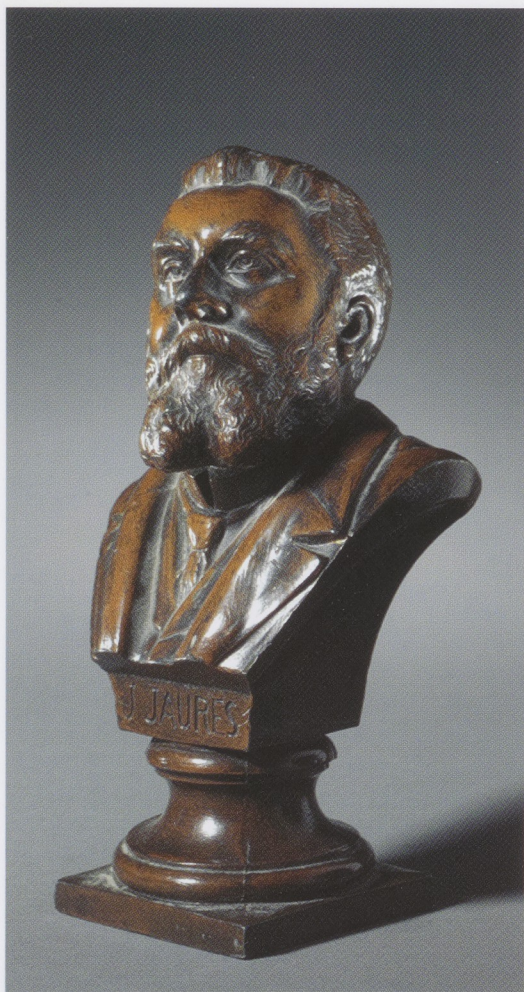
Schenking familie-Drees 2003
(inv.nr. NG-2003-35; lamp: NG-2003-34).

3

3

- 4 Borstbeeld van Jean Jaurès
Frankrijk, 1921.
Brons, 17 x 9,5 x 6 cm.
Op linkerschouder gesigneerd HD, gedateerd.

HERKOMST:

Schenking familie-Drees 2003
(inv.nr. NG-2003-36)

- 5 Mijnwerkerslamp
Nederland, 1950-1955.
Koper, ijzer, glas, 41,2 x 30 x 9 cm.

HERKOMST:

Schenking familie-Drees 2003
(inv.nr. NG-2003-37-A)

- 6 'Euroster', 2001
Europese Centrale Bank, Frankfurt am Main
(Duitsland).
Perspex, bankpapier.
87 x 90 cm.

Op 30 augustus 2001 zakten, live te zien op tv in heel Europa, uit het plafond van een zaal van de Europese Centrale Bank (ECB) in het Duitse Frankfurt een aantal Europese sterren naar beneden. De president-directeur van de ECB, Wim Duisenberg, toonde daarop trots voor het eerst aan de Europese burger de hierin gehangen biljetten van de nieuwe, vijf maanden later in te voeren Europese munt, de euro. *This is a moment in which the flow of history is present* sprak hij uit. Een van de 14 voor deze gelegenheid gemaakte 'eurosterren' is nu in het bezit van het Rijksmuseum.

Na de introductie van de euro als nieuw betaalmiddel heeft de afdeling Nederlandse Geschiedenis zich zowel tot de directie van De Nederlandsche Bank gericht als tot de minister van Financiën met de vraag of zij over belangrijk materiaal omtrent de invoering van de euro en het verdwijnen van de gulden beschikten. Zowel president-directeur Welling als minister Zalm reageerden positief. Zo ontving het museum van het ministerie de op naam van Zalm gestelde doos met de negen laatste ontwerpen voor de nieuwe euromunt, waaruit de huidige munt door de Europese ministers van Financiën als winnaar werd verkozen (inv.nr. NG-2002-73).

De Nederlandsche Bank schonk het museum

5

onder meer deze op 30 augustus 2001 gebruikte ster van geel perspex, waarin de zeven nieuwe eurobiljetten zitten.

De vraag of deze ster mooi is, is niet relevant. Het belang van deze aanwinst, en van de verwante voorwerpen die tegelijkertijd zijn geschonken, bestaat eruit dat het museum nu een krachtig symbool bezit dat de overgang van de gulden naar de euro markeert.

HERKOMST:

Schenking De Nederlandsche Bank NV 2002
(inv.nr. NG-2002-72-A).

7 ERWIN DE VRIES

(Paramaribo 1929);
Bronsgieterij Stijlaart BV, Tiel
*Model van het Nationaal Monument
Nederlands Slavernijverleden, 2002*
Gesigneerd op sokkel.

Brons, hout, 80 x 120 cm (exclusief sokkel).

Op 1 juli 2002 werd in het Oosterpark in Amsterdam het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden onthuld in het bijzijn van koningin Beatrix en vele hoogwaardigheidsbekleders. Het was die dag precies 139 jaar geleden dat Nederland de slavernij afschafte. Het monument is ontworpen door de Surinaamse kunstenaar Erwin

7

de Vries, die met zijn ontwerp de prijsvraag won die in opdracht van de Nederlandse regering was uitgeschreven. In samenspraak met Surinaamse, Antilliaanse, Arubaanse en Afrikaanse organisaties was in de prijsvraag bepaald dat in het ontwerp verleden, heden en toekomst tot uiting moesten komen. Van de 5.000 publieksstemmen ging bijna de helft naar het ontwerp van De Vries.

Het monument in het Oosterpark bestaat uit drie beeldengroepen. Het eerste deel, een groep gebogen, bijeengepakte mensen, verbeeldt de onderdrukking van de slaven. De volgende beeldengroep toont een persoon die onder een poort doorloopt, waarmee het symbool staat voor de bevrijding van de slaven en hun weg naar een vrij en nieuw leven. Het derde en grootste deel toont een persoon die de armen boven het hoofd heeft uitgestrekt. Hij staat voor de vrijheid en emancipatie van de slaven en hun nazaten. De Vries wil met dit laatste deel ook een boodschap voor de toekomst geven: *De bedoeling van het monument gaat verder dan de gebeurtenissen in het verleden. Wat ik met het monument wil benadrukken is de gelijkheid van alle mensen.*

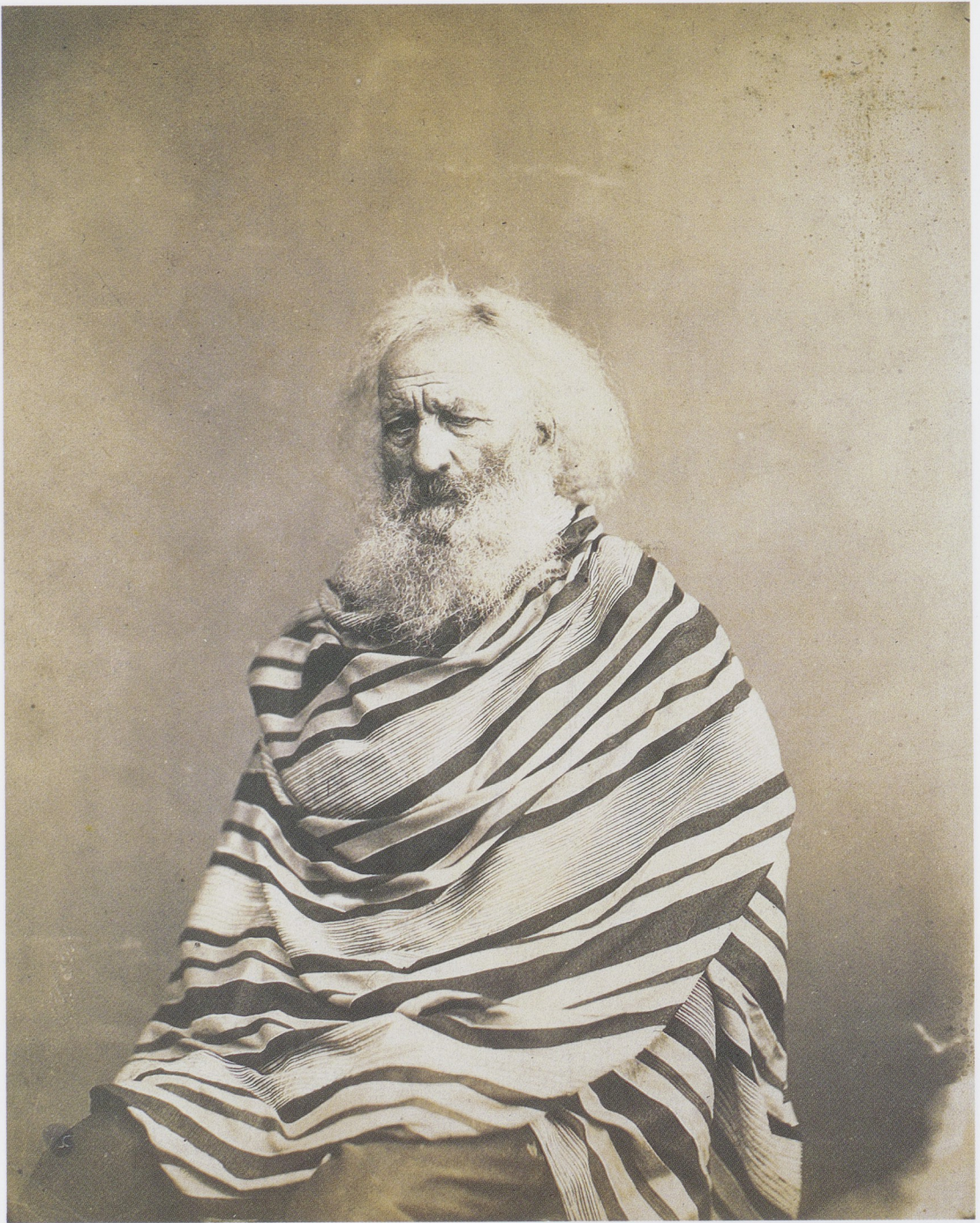
Al kort na het winnen van de prijsvraag had het museum De Vries, van wie het Rijksmuseum al bronzen bustes bezat van de Nederlandse politicus Joop Den Uyl en de Surinaamse politicus Henk Arron, benaderd om zijn ontwerp te zijner tijd in de collectie op te nemen. Daags na de ont-hulling van het monument liet de kunstenaar van zijn werkmodel een bronzen afgietsel maken en bevestigde dit op een houten sokkel.

Het model van het slavernijmonument, zoals het in de volksmond wordt genoemd, is een belangrijke aanvulling op de collectie 20ste en 21ste eeuw van het Rijksmuseum. De aankoop moet gezien worden in het licht van de inspanningen van de afdeling Nederlandse Geschiedenis meer aandacht te besteden aan de voormalige koloniën, het slavernijverleden en de emancipatie en integratie van Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders.

HERKOMST:

Aankoop van de kunstenaar 2002
(inv.nr. NG-2002-54).

8

8 Toegeschreven aan

ANTOINE-SAMUEL ADAM-SALOMON
(La Ferté-sous-Jouarre 1818-1881 Parijs)
Studie van een oude man, circa 1860-1870.
Zoutdruk, 33,1 x 26,3 cm.

Het Rijksprentenkabinet heeft de afgelopen jaren relatief veel vroege Franse fotografie gekocht, daarmee een belangrijke lacune in de collecties opvullend. Met Groot-Brittannië was Frankrijk in de 19de eeuw het voornaamste centrum van de fotografie. De Engelse fotografie was, dankzij de collectie Diepraam, goed vertegenwoordigd in de verzamelingen, de Franse veel minder. Ondanks de vele aankopen ontbrak nog een groot, monumentaal portret uit de jaren '50 of '60. Een goed portret van Nadar, de onbetwiste meester op dit gebied, is tegenwoordig zeldzaam en dus zeer duur. Een goed alternatief diende zich onlangs op een Parijse veiling aan, een studie van een oude man, afgedrukt op een relatief groot formaat en toegeschreven aan Antoine-Samuel Adam-Salomon. Deze beeldhouwer legde zich vanaf 1859 toe op de fotografie en heeft portretten, studies en kunstproducties gemaakt. Adam-Salomon wordt vooral geassocieerd met nogal exuberant uitgedoste genrestudies. Daaronder is er een van een 'Philosophe', een even oude man als de hier afgebeelde, gekleed in een lang gewaad, met een vergrootglas in de hand, de andere hand rustend op een doodskop. Deze filosoof werd op dezelfde veiling aangeboden en ging, doordat ze gesigneerd was en in zijn enscenering een typisch product van Adam-Salomon was, voor veel meer geld van de hand. Smaken verschillen, maar de voorkeur van het prentenkabinet ging uit naar de eenvoudigere, daardoor monumentaler studie van de oude man in een gestreept omslagdoek. Adam-Salomon's studies van oude mannen zijn wel eens aangezien voor zelfportretten, maar dat wordt door het geboortjaar van de fotograaf geïllustreerd.

LITERATUUR:

Regards sur la photographie en France au XIXe siècle. 180 chefs-d'oeuvre du département des Estampes et de la Photographie [du Bibliothèque nationale de France], cat. tent. Parijs (Petit Palais) 1980, pp. 40-42, nrs. 1-2.

HERKOMST:

Veil. Sotheby's (Parijs) 16 november 2002, nr. 212 (inv.nr. RP-F-2002-90).

9 JEAN-BAPTISTE FRENET

(Lyon 1814-1889 Charly)
Studie van drie vrouwen, circa 1852-1865
Zoutdruk, 22,5 x 17,3 cm.

Als schilder geldt Frenet als een 'kleine meester', over wie maar weinig bekend is. Pas enkele jaren geleden bleek dat hij ook gefotografeerd heeft. De gegevens over deze tweede carrière zijn zo mogelijk nog summierder. Aanvankelijk, vanaf 1852, zou hij als amateur gefotografeerd hebben, om circa 1860 een portretatelier te openen. In januari 2000 werden ruim 300 negatieven en afdrucken uit zijn nalatenschap ter veiling aangeboden, waarvan de hier getoonde opname er een is. Het merendeel betrof portretten die in een tuin zijn opgenomen, wat doet vermoeden dat zij niet zo zeer klanten voorstellen, maar veeleer familieleden en/of bekenden. De poses zijn bovendien minder conventioneel en stijfjes dan op het gemiddelde atelierportret van een beroepsfotograaf. Gelet op de naakt- en andere studies die Frenet fotografeerde en op zijn geschilderde werk, is het niet ondenkbaar dat hij zijn foto's mede als voorstudies voor schilderijen opvatte.

LITERATUUR:

Gérald Schurr, *Les petits maîtres de la peinture, 1820-1920*, deel 7, Parijs 1989, p. 26; veil.cat. Pescheteau-Badin, Godeau et Leroy (Parijs) 22 januari 2000, nrs. 1-72.

HERKOMST:

Veil. Sotheby's (Parijs) 16 november 2002, nr. 225 (inv.nr. RP-F-2002-91).

10 ROBERT DEMACHY

(St. Germain-en-Laye 1859-1936
Hennequeville)
*Korenmolen De Eendracht aan de
Gouwsluis, Alphen a/d Rijn*, 1911-1914
Olieoverdruk, 22,8 x 16,2 cm.

Onderaan gemonogrammeerd en gesigneerd:
RD | R. DEMACHY | Robert Demachy.

Zeven jaar geleden kocht het Rijksprentenkabinet een van de foto's die Robert Demachy omstreeks 1910 in Nederland heeft gemaakt, een gezicht op de Oudezijds Kolk in Amsterdam in de richting van de Oude Kerk (inv.nr. RP-F-1996-25). Vorig jaar kon een tweede opname aan de collectie worden toegevoegd, een gezicht op een korenmolen. Tezeldertijd verwierf het Gemeentearchief Amsterdam een Amsterdams stadsgezicht van Demachy. Rond de eeuwwisseling hebben verschillende bekende buitenlandse fotografen

9

Nederland bezocht, in het spoor van schilders en grafici. Hun aandacht ging vooral uit naar de pittoreske oud-Hollandse steden en de dorpijs rond de Zuiderzee en aan de Noordzee. Onder hen waren Alfred Stieglitz, Heinrich Kühn en James Craig Annan. Het Rijksprentenkabinet heeft zich er de laatste jaren op toegelegd werk van deze buitenlandse fotografen te verzamelen. De recente aanwinst, deze Demachy, vormt een mooi paar met de al eerder verworven foto van

zijn hand. De twee zijn op ongeveer hetzelfde formaat en in dezelfde techniek gedrukt, maar het onderwerp verschilt sterk. Stad en land zijn nu beide vertegenwoordigd. Tegenover de afgesneden toren van de Oude Kerk, die de ene foto een enigszins modernistisch karakter verleent, staat de meer klassieke, afgewogen compositie van de molen. Het is niet bekend in welk jaar Demachy Nederland bezocht, maar de afdruk moet tussen 1911 en 1914 zijn gemaakt. In het

R. DEMACHY

W. H. van der Vliet

eerstgenoemde jaar introduceerde de Fransman de olieoverdruktechniek, in het laatstgenoemde jaar gaf hij het fotograferen geheel op. De Een-dracht was overigens pas in 1898 gebouwd.

LITERATUUR:

Michel Poivert, *Robert Demachy*, Parijs 1997, pl. 18.

HERKOMST:

Lee Gallery, Winchester, MA, Verenigde Staten.

Aankoop met steun van het Paul Huf Fonds

(inv.nr. RP-F-2002-100).

II LOUIS CRETTE

(Parijs 1823-1872 Turijn)

Scène in de achtertuin van de fotograaf,
1855-1858

Gealbuminiseerde zoutdruk van natte
collodiumglasnegatief, 21,8 x 15,5 cm.

Op karton 40,1 x 30,3 cm geplakt en
rechtsonder geannoteerd in inkt 4 f.

In de vroege fotografie vormt het landelijke tafereel, niet zelden gemaakt achter of bij het huis van de fotograaf, een genre apart. Met deze scène uit de achtertuin van Louis Crette heeft het Rijksprentenkabinet een fraai Frans voorbeeld aan zijn collectie weten toe te voegen. Crette plaatste een man met wit hemd en pet op de trap, op de voorgrond ligt een omgevallen mand. *Plein air*-taferelen zijn karakteristiek voor de 'primitieve' fotografie uit de begintijd, omdat de fotografen buiten – daar was immers het benodigde licht – en dichtbij huis oefenden op een min of meer picturale voorstelling. De fotograaf stileert, plaatst een figuur hier of daar en hij completeert het beeld met bezems, karretjes en manden. Ten slotte maakt het licht de voorstelling af. Hier in de buurt van Nice in Zuid-Frankrijk mocht het contrast als gevolg van het felle licht niet te groot zijn: de donkere delen moesten goed doortekend zijn en de witte delen weer niet te wit. In het tafereel schijnt het licht beurtelings van de schaduwzijde van de muur, naar de lichte muur en trap, naar de poort en het tuinhek. Dat maakt de compositie zo aardig.

We weten niet veel van Louis Crette, behalve dat hij al in het begin van de jaren '50 zijn carrière als fotograaf in Italië begon en er koning Victor Emmanuel portretteerde. In 1852 exposeerde hij op de fotografietentoonstelling in Londen. Hij stond in 1853 en 1854 in Parijs als fotograaf ingeschreven. Vóór 1857 vestigde hij

zich in Nice waar hij contacten onderhield met Franse schrijvers als Alphonse Karr, Alexandre Dumas en de Britse fotograaf George J. Fenwick. In 1857 nam hij met ruim twintig Zuid-Franse (zee)gezichten, studies en portretten deel aan de fotografietentoonstelling in Brussel. In 1860 portretteerde hij samen met Gustave Le Gray, die met Dumas een bezoek aan Nice bracht, de vriendenkring van Karr in Nice. In 1866 keerde Crette weer terug naar Italië.

LITERATUUR:

Catalogue de la Quatrième Exposition instituée par l'association pour l'encouragement et le Développement des Arts Industriels en Belgique, Brussel 1857, sub 157, p. 44; veilingcatalogus Phillips (Londen), 24 oktober 1984, lot 165; S. Aubenas, *Gustave Le Gray 1820-1884*, Parijs 2002, p. 162.

HERKOMST:

Hans P. Kraus Jr., Inc., New York, Verenigde Staten

(inv.nr. RP-F-2003-2).

Een keuze uit de aanwinsten Charles Nègre (Grasse 1820-1880 Grasse), afkomstig uit de veiling van de collectie van Marie-Thérèse en André Jammes.

27 zoutdrukken, albuminedrukken en papier-negatieven. Aankopen met steun van het Paul Huf Fonds voor aankopen voor fotografie; schenking van mevr. J. Janse-De Ronde Bresser en van de heer H. van den Boogaard.

Inv.nrs. RP-F-2002-25-30; RP-F-2002-119-139.

Met de verwerving van een serie fraaie werken van Charles Nègre heeft het Rijksprentenkabinet eindelijk een storende leemte in zijn collectie vroege Franse fotografie opgevuld. De opbouw van een tot dusver nagenoeg ontbrekende Franse 'school' in de fotocollectie heeft de laatste jaren zorgvuldig en in een rap tempo plaatsgevonden. Dat moest ook wel, want Frankrijk vormt met Engeland immers de bakermat van de fotografie. Van grote namen als Édouard Baldus, Gustave Le Gray en Henri Le Secq zijn inmiddels verschillende kenmerkende foto's aanwezig. Soms gaat het daarbij om *highlights* zoals een uniek, panoramisch gezicht op Baalbeck door Gustave Le Gray dat in de eigen collectie is teruggevonden. Andere keren zijn het representatieve series die een inzicht bieden in het esthetisch streven of in de productie van een fotograaf. De Franse fotografie van de 19de eeuw is steeds opvallender aanwezig in bijzondere stukken en series.

Van Nègre, die een van de meesters van de vroege Franse fotografie genoemd kan worden, waren nog altijd geen foto's in de collectie, ook doordat die de laatste jaren hoegenaamd niet op de markt zijn geweest. Daarom was de verkoop uit de collectie Jammes in maart 2002 van de integrale ateliernalatenschap van Nègre een uitzonderlijke en unieke gebeurtenis. Want na de incidentele verwerving, de afgelopen vijftien jaar, van enkele kleine selecties uit deze collectie door Musee d'Orsay in Parijs, het Metropolitan Museum of Art in New York en (al eerder) door de National Gallery in Ottawa, kwamen nu in één keer 981 stuks (afdrukken, papier- en glas-negatieven, heliogravures, gepubliceerde bladen, een enkele koperplaat, aquarel en schetsjes) op de markt. Dat bood het Rijksmuseum een gerede kans nu wel een Nègre te verwerven. In Nederland bevonden zich welgeteld twee negatieven in de publieke verzamelingen: in de collectie van het

Leidse prentenkabinet, verworven in 1961. Voorts had het Rijksmuseum heliogravures in een publicatie over de kathedraal van Chartres. Door aankoop én door twee belangrijke schenkingen van particulieren is nu aan de collectie van het Rijksmuseum een interessante reeks van 27 afdrukken, negatieven en 'paren' (een positief met bijbehorend negatief) van Nègre toegevoegd.

Het was zeer zeker van belang 'proeven' van deze vroege meester van het fotografisch *clair obscur* voor de fotocollectie van het Rijksmuseum te verwerven. Er zijn in de eerste plaats tal van interessante raakvlakken met de beeldende kunst. Nègre was aspirant schilder en trok vanuit het zuiden naar Parijs om leerling te worden bij Paul Delaroche. Hij onderhield via zijn vriend Armand Cambon ook contacten met diens oom Ingres, aan wie hij het idee van de tondo, een klein rond schilderijtje, ontleende en in fotografie 'vertaalde' (aanwinst nr. 12). Nègre was als schilder en tekenaar actief: hij exposeerde schilderijen op de Salon en maakte aquarellen, stadsgezichten, figuurstudies en portretten. Maar hij was tevens een belangrijke figuur in de vormende periode van de fotografie, want hij legde zich op hetzelfde moment – met zijn medeleerlingen Henri Le Secq en Gustave Le Gray – toe op de nieuwe kunst van de fotografie. Hij ging met de camera op pad om portretten, stadsgezichten, landschapjes en straatferelen te maken. Dat resulteerde in studies en voorstellingen die vaak qua onderwerp, behandeling en uitvoering nauw verwant waren aan de tekeningen en schilderijen die hij tezelfdertijd maakte. Bij Nègre vallen vooral de straatferelen en de straattypen, en de informaliteit op. Maar zijn productie – deze veiling fungeerde wat dat betreft als een staalkaart – was bijzonder divers. Hij maakte naakstudies, architectuur- en sculptuurfoto's, portretten, typen, genreferelen, groepen, landelijke scènes, landschappen, stillevens en kunstreproducties en beoefende feitelijk het hele spectrum aan genres. Later muntte hij uit in de heliogravure: het als een ets afdrukken van een fotografische voorstelling die op de koperplaat is overgebracht. Nègre behoorde met de andere leerlingen van Delaroche tot de school van, zoals Nadar het later betitelde, de 'primitieven', de pioniers die de (papier)fotografie absoluut tot een tak van kunst maakten.

De verworven foto's bieden een aardig inzicht in de werkwijze van Nègre. Vooral de twaalf negatieven, waarvan zes met de bijbehorende

afdruk, leren iets over het begin van het creatieve proces van de fotografie in die tijd. Ze stellen je nu nog in staat het verwachtingsvolle moment mee te beleven waarop de fotograaf destijds zijn negatief voor het eerst tegen het licht hield (aanwinst nr. 13). Dan bleek het resultaat van de fotografische opname: is het juiste standpunt gekozen, hoe is de compositie geworden en wat heeft het toeval ten slotte aan het beeld toegevoegd? Ook de werking van het licht en de verdeling van licht en donker waren van belang. En in die vroege jaren van de fotografie gaf de fascinatie voor het tot stand brengen van een realistisch beeld van de werkelijkheid nog een dimensie extra. Zo tastbaar hadden deze fotografen de dingen om hen heen nog nooit afgebeeld gezien. Nègre gebruikte vellen Whatman-tekenpapier als negatiefpapier en hij wreef de achterzijde van het negatief na opname en ontwikkeling in met was om het beeld nog transparanter en helderder te maken. Op de negatieven zijn nauwelijks sporen te vinden van retouche of het afdekken van lichten, wat bij andere fotografen wel gebruikelijk was. Op de matte zijde, de voorzijde, schreef Nègre soms in inkt zijn monogram 'c.n.' en een verkorte titel.

Het aardige is dat positief en negatief vervolgens naast elkaar gelegd kunnen worden, zoals bij het gezicht op de Seinekade met bruggen in Parijs (aanwinsten nrs. 13 en 14) uit 1854-1855, en bij foto's van sculptuur en reliëfs van de Notre Dame in Parijs, de kathedraal van Chartres en de St. Gilles du Gard, en een rond gezicht op Avignon. Het gebruik van een papiernegatief bepaalt in hoge mate het uiterlijk van de afdruk: de omtrekken en lijnen zijn minder scherp dan bij glasnegatieven. De combinatie met de techniek van de roodbruin getinte afdruk op zoutpapier maakt dat de vroege papierfoto er bijna uitziet als een tekening. Het stadsgezicht (aanwinst nr. 14) behoort tot een reeks fraaie afdrukken in sepia en bruin, net als de ronde voorstelling van het Romeinse aquaduct van Barbegal in Fontvieille bij Arles (aanwinst nr. 12). Met name de laatste heeft het 'schilderachtige' uiterlijk van de papierfoto, dat Nègre in navolging van Ingres' kleine ronde geschilderde landschapjes nastreefde (en in precies dezelfde afmetingen als diens tondo's!). Onder de aanwinsten is verder opvallend een fraai vrouwenportret in negatief van een onbekende vrouw bij een trap van een landhuis (aanwinst nr. 15). Er zijn meer foto's bekend van

dezelfde sessie, waarin de vrouw ook met haar kinderen in een groepsscène is gefotografeerd. Volgens Heilbrun, die de foto's onderzocht en beschreef, zou het kunnen gaan om de vrouw van de schrijver Ernest Feydeau. Voorts zijn er (in negatief) enkele figuurstudies die Nègre op de binnenplaats van zijn huis aan de Quai Bourbon van zijn vrienden en kennissen maakte. Tot slot werden enkele architectuurstudies van de kathedraal van Chartres verworven en groepen en portretten in albuminedruk uit het begin van de jaren '60.

LITERATUUR:

James Borcoman, *Charles Nègre 1820-1880*, Ottawa 1976, afb. 84, 138, 189, 190, 191, 192; Françoise Heilbrun, *Charles Nègre. Photographie*, Parijs 1980, pp. 114-120; Françoise Heilbrun, *Charles Nègre 1820-1880. Das photographische werk*, München 1988, pp. 94 en 95 en afb. 81; veiling Sotheby's (Parijs) 22 maart 2002, nrs. 366, 395, 401, 428, 438, 452, 479; S. Asser en M. Boom, www.earlyphotography.nl (*Early Photography 1839-1860. The Rijksmuseum, the Leiden Print Room and other Dutch Public Collections*) sub Nègre.

- 12 CHARLES NÈGRE (Grasse 1820-1880 Grasse)
*Gezicht over de Seine, Parijs, met de nieuwe
 Pont d'Arcole in aanbouw, 1854-1855*
 Papiernegatief, 23,6 x 33,5 cm.

HERKOMST:

Veil. Sotheby's (Parijs) 22 maart 2002. Aankoop met steun
 van het Paul Huf Fonds
 (inv.nr. RP-F-2002-30).

- 13 CHARLES NÈGRE (Grasse 1820-1880 Grasse)
*Gezicht over de Seine, Parijs, met de nieuwe
 Pont d'Arcole in aanbouw, 1854-1855*
 Zoutdruk, 23,1 x 32,3 cm.

Onderaan in potlood op de afdruk geschreven
*construction du nouveau pont d'arcole – la
 Samaritaine.*

HERKOMST:

Veil. Sotheby's (Parijs) 22 maart 2002. Aankoop met steun van
 het Paul Huf Fonds
 (inv.nr. RP-F-2002-29).

- 14 CHARLES NÈGRE (Grasse 1820-1880 Grasse)
*Portret van een vrouw staande bij een trap
 in de tuin, 1853?*
 Papiernegatief, 20,2 x 15,1 cm.

HERKOMST:

Veil. Sotheby's (Parijs) 22 maart 2002. Schenking J. Janse-De
 Ronde Bresser, Amsterdam
 (inv.nr. RP-F-2002-119).

---

collectie van mevrouw met G. van de - de J. van de -

Summaries

Design at the Service of Contemplation The Reinstallation of the Rijksmuseum 1945-1959

BY J. VAN DER WERF

That in 1948 a visit to the Rijksmuseum was still an uncomfortable experience owing to freezing temperatures or stuffiness, while mould and cracks disfigured as yet unopened rooms and rain penetrated in many places (Note 1), was not the fault of the new director-general Jonkheer David Cornelis Röell (1894-1961, Fig. 3). Even before his appointment he had had the architect Frits Adolf Eschauzier (1889-1957, Fig. 4) make plans for the reinstallation (Figs. 1, 2), but these were both too radical and too expensive. He had hoped that the works of art would come back directly to their definitive places (Note 4), but he knew how slowly the wheels of bureaucracy turned, while money was also lacking. Many aspects of the original concept would resurface in subsequent plans, but only in a piecemeal fashion. That the results of the first phase of the reinstallation nonetheless won high praise in 1952 was thanks to the almost symbiotic relationship between director and architect. Their efforts were lauded as innovatory, but how far were they really so?

The director: D.C. Röell

Röell, who had worked at the Rijksmuseum from 1922 to 1926 under F. Schmidt-Degener and subsequently at the Stedelijk Museum in Amsterdam (Note 5), completely identified himself with the Rijksmuseum, evolving strategies for contact with governing circles by day and preparing exhibitions in the evenings. While his own preference lay with 18th-century art, he was also interested in modern art (Note 7) and soon after his appointment at the Stedelijk he began collaborating with the curator Jonkeer Willem Sandberg on its modernization. It was Sandberg who introduced him to Eschauzier, while many of their experiments were later elaborated on in the Rijksmuseum. A reserved, yet lovable man, Röell was adept at delegating, attracting good staff members and creating a pleasant working atmosphere.

The architect: F.A. Eschauzier

Eschauzier (Note 12), the first architect since Cuypers to be charged with the whole design of the Rijksmuseum, had a quiet but decisive manner, which made him much loved. He shared Röell's refined tastes and experimental approach. His first experience in the display field had been the designing of the Religious Room for the Paris Exhibition of 1937 (Fig. 5), which, with his interiors for the Nieuw Amsterdam in 1938, represented his national breakthrough. At the Stedelijk he had often been involved in designing modern art exhibitions, while after the war he was also concerned with the rebuilding or expansion of such important museums as the Municipal Museum at Arnhem and the Kröller-Müller Museum.